

De passie van Vesteda-
directievoorzitter Huub Smeets

GEBAKKEN STRAATSTEEN OVER DE GRENS

Gebruik in Duitsland en Engeland moet nog groeien

Oosterhout puzzelt met de Markt

GOONTOU

STRAATBAKSTEEN

FORUM OVER
RUIMTELIJKE INRICHTING
AUGUSTUS 2004

#05

INHOUDSOPGAVE

4 / 7

Oud-directeur Stadsontwikkeling van de gemeente Maastricht Huub Smeets staat sinds vier jaar aan het roer van het woningbeleggingsfonds Vesteda Groep. Volgens hem krijgt de openbare ruimte in Nederland nog steeds niet de aandacht die het verdient.

8 / 10

Architect Pepijn Nolet en vormgever Marjan van Herpen hebben van de inrichting van de Markt van Oosterhout een ingewikkelde ruimtelijke puzzel gemaakt. Met de realisatie van hun plan de Vluchtheuvel kreeg de Brabantse stad een plein waar de nadruk ligt op esthetiek en vormgeving.

11

Sybilla Dekker, minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, geeft in een column een beschouwing op de veel bediscussieerde Nota Ruimte. Met deze nota scheidt de regering voorwaarden voor gebiedsgerichte ontwikkeling, meer bouwlocaties en minder belemmeringen.

12 / 18

Het draagvlak voor gebakken straatsteen is in Nederland veel groter dan in Duitsland en Groot-Brittannië. Contour Straatbaksteen sprak in beide landen met architecten en ontwerpers en keek samen met hen naar kenmerkende projecten. Ook producenten van gebakken straatstenen en vertegenwoordigers van soortgelijke organisaties als de Stichting Promotie Straatbaksteen komen aan bod.

19 / 21

Juryvoorzitter van de Omgevingsarchitectuurprijs 2004 Jaap Modder noemt de manier waarop projecten in Nederland uitgevoerd worden 'werkelijk schrikbarend'. Het winnende project Friezenlaan in Tilburg huldigt het principe 'less is more'; iets waar Modder zich helemaal in kan vinden.

22 / 23

De opleiding Tuin & Landschapsinrichting aan de Hogeschool Larenstein in Velp leert studenten interdisciplinair na te denken over ruimtelijke kwaliteit. Tijdens de vier jaar durende opleiding ontwikkelen studenten zich tot specialisten op het gebied van ontwerpen, beheer of techniek.

24 / 25

In deze Uitgelezen bespreekt Michiel Nieuwenhuys twee nieuwe uitgaven met als gemene deler de openbare ruimte, te weten Tuinsteden en The Vanguard.

26 / 28

Tijdens een rondrit door Drenthe doet VVD-statenlid Arie Fonk uit de doeken waarom de Drentse klinkerwegen behouden moeten blijven. Hij is van mening dat Drenthe een deel van zijn identiteit verliest door de aanleg van steeds meer asfaltwegen. Daarom diende hij de motie 'Bewaar Drents Erfgoed' in.

29 / 31

De Leidse binnenstad heeft een groot aantal veranderingen ondergaan in het kader van het plan Leiden Binnenste Beter. Het meest in het oog springende is de verdeling van het centrum in drie karakteristieke met elk hun eigen bestrating en meubilair. Maar hoewel Leiden onderscheid aan wil brengen, moeten de aparte gebieden tegelijkertijd samenhang uitdragen.

COLOFON

Contour Straatbaksteen is een uitgave van de Stichting Promotie Straatbaksteen. Het tijdschrift wil een forum en inspiratiebron zijn voor alle professionals betrokken bij de ruimtelijke inrichting in Nederland.

Redactie

Dick Tommel (hoofdredacteur),
Theo van Baal, André van den Hul,
Michiel Nieuwenhuys en Robert Stuyt

Raad van Advies

Paul van Beek (Paul van Beek Landschappen BNT), Willem van der Made (directeur Stadsontwikkeling gemeente 's-Hertogenbosch), Margot van Niele (directeur Kalliste Woningbouwontwikkeling) en Jan Stigter, (stedenbouwkundige Dienst Ruimtelijke Ordening gemeente Amsterdam)

Stichting Promotie Straatbaksteen

Postbus 80523, 2508 GM 's-Gravenhage
T 070 - 7503100, F 070 - 3544631
E info@straatbaksteen.com
I www.straatbaksteen.com

Bladmanagement

Van Zandbeek corporate communicatie,
Iris van den Boogaard, André van den Hul
en Fred Wijers

Vormgeving

Ten Bosch design, Frits Roothans

Fotografie

Picture Productions (Hans Hebbink),
Studiopress B.V. (foto's pagina's 5 en 6),
Haskoll (foto's pagina 13), BDA
(foto pagina 14), Ulf Petersen (foto pagina 15),
A.K.A. Ziegelgruppe (foto pagina 16), KAN
(foto pagina 19), Stichting OAP (foto's pagina's
19, 20 en 21) en Drents Fotoarchief (pagina 26).

Overname uit Contour Straatbaksteen is toegestaan,
mits bronvermelding.

STRAATBAKSTEEN OVER DE GRENS

Het gebruik van straatbaksteen heeft in Nederland een solide basis. Vooral in de grote steden waar kwaliteitsslagen in (historische) centra gemaakt dienen te worden, mag het materiaal op een groeiende populariteit rekenen. Zo anders is het in Groot-Brittannië en Duitsland. In het vijfde nummer van Contour keken wij over de grens. Het toekomstperspectief van gebakken straatbaksteen daar, is een stuk minder rooskleurig dan in ons land, zo blijkt uit dit internationale thema.

De kwaliteit van onze eigen openbare ruimte kan nog sterk verbeterd worden, zo meent Vesteda directievoorzitter Huub Smeets. De Maastrichtenaar, bekend als geestelijk vader van Céramique, betoogt dat het nog steeds moeilijk blijft aandacht te krijgen voor de buitenruimte die zo'n belangrijke rol vervult voor gebruikers. Dat is overigens iets waarover ook minister Sybilla Dekker zich in een column uitsprekt, in relatie tot de fel bediscussieerde Nota Ruimte die het kabinet dit voorjaar presenteerde.

In het Drentse land reden we met VVD-statenlid Arie Fonk mee. Hij pleit voor behoud van de klinkerwegen die de provincie haar specifieke karakter geven. In een beduidend minder landelijk deel van Nederland, Leiden, heeft de binnenstad een groot aantal veranderingen ondergaan. Het centrum is verdeeld in drie aparte gebieden, ieder met eigen bestrating en straatmeubilair.

We namen ook een kijkje bij twee Brabantse herinrichtingsprojecten. In Oosterhout is de markt eind vorig jaar opnieuw ingericht waarbij de nadruk ligt op esthetiek en vormgeving. In Tilburg werd het project Friezenlaan tot winnaar van de Omgevingsarchitectuurprijs 2004 verkozen. 'Less is more' is daarbij het credo. Juryvoorzitter Jaap Modder is overigens weinig positief over de uitvoering van projecten in Nederland.

Na in het vorige nummer gekeken te hebben naar een specifieke opleiding voor buitenruimte ontwerpers van de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht, kregen we nu een rondleiding in de Hogeschool Larenstein in Velp. Studenten ontwikkelen zich in vier jaar tot specialisten op het gebied van ontwerpen, beheer of techniek.

Ik ben ervan overtuigd dat ook deze Contour Straatbaksteen u als lezer weer zal boeien. Zoals ik in het vorige nummer al aangaf, geven we dit jaar drie nummers uit. Dus ook aan het einde van dit jaar bieden wij u nog boeiende informatie over interessante projecten en opvallende mensen in de wereld van de ruimtelijke inrichting.

Dr. D.K.J. Tommel

voorzitter Stichting Promotie Straatbaksteen

DIRECTIEVOORZITTER VESTEDA GROEP HUUB SMEETS

‘De buitenruimte kent geen sjabloon’

Bij twijfel niet doen, want bijna goed is fout. Deze lijfspreuk brengt Huub Smeets (1947) al enkele decennia in praktijk, en met succes. De oud-directeur Stadsontwikkeling van de gemeente Maastricht staat nu ruim vier jaar aan het roer van de Vesteda Groep. Het woningbeleggingsfonds in het duurdere huursegment heeft een herstructurering van zijn portefeuille achter de rug. Opmerkelijk genoeg betekent die schaalverkleining (van 60.000 naar circa 30.000 woningen per eind 2003) een kwaliteitsverhoging van de woonomgeving. De openbare ruimte blijft daarin een prominente plaats innemen. Huub Smeets doet zijn visie uit de doeken.

“Het kost nog steeds veel moeite om in Nederland aandacht voor de openbare ruimte te krijgen. Weliswaar gaat het de laatste jaren wel wat beter, maar het blijft Hollandse zuinigheid om de publieke ruimte niet de aandacht te geven die het verdient. Bij de door Vesteda uitgevoerde gebiedsontwikkelingen, hanteren we altijd twee belangrijke aanknopingspunten: de stad en de openbare ruimte. Onze huurders, of dat nu tweeverdieners zijn of senioren, willen op de goede plekken in een stad wonen, in de buurt van relevante (culturele) voorzieningen.

Voor ons is de openbare ruimte meer dan gemiddeld belangrijk. Vesteda schuwt er dan ook niet voor om met contracten andere partijen te dwingen om ook aandacht aan die buitenruimte besteden. We werken nu aan een project op de Wilhelminapier in Rotterdam. Daarin hebben we

zomer wordt opgeleverd? In elke andere periode staan we met onze poten vast in de modder en andere vuiligheid.”

VAN GEVEL TOT GEVEL

“In mijn ogen heeft een goede openbare ruimte zoveel mogelijk functie en loopt die ruimte ook van gevel tot gevel. Toegankelijkheid is daarin van eminent belang, we moeten absoluut niet toe naar allerlei Amerikaanse toestanden, naar complexen die op slot kunnen. Dat zou in steden echt de dood in de pot zijn, dat is een pseudo-vrijheid die niet bij ons past. Natuurlijk is veiligheid in de openbare ruimte een belangrijk item, maar dat kan ook anders ingericht worden, niet zo fysiek. Het moet logisch in elkaar blijven steken. Sociale controle speelt daarbij een rol. En dat kan ook heel praktische ingestoken worden door het situeren van

“Voor ons is de openbare ruimte meer dan gemiddeld belangrijk”

vastgelegd dat de buitenruimte minimaal een jaar voor de start van de bouw moet worden opgeleverd. Dat werkt veel prettiger, dat heb ik ook gezien hier in Céramique. De hele Avenue Céramique, inclusief Chinese hemelbomen, was al lang klaar voor de bouw van appartementen. Waarom moeten we in Nederland altijd maar hopen dat er in de

ontmoetingspunten, zoals we hier in Céramique de bibliotheek hebben. Daarmee wordt voorkomen dat er openbare ruimten bestaan die ‘s avonds een desolate indruk maken met alle ellende vandien. Een goede openbare ruimte zorgt ervoor dat daarvoor geen aanleiding is. Maar het hangt van meer factoren af. We zijn bezig met een herontwikke- ➤

DE PERSOON HUUB SMEETS

- 1947 geboren te Beek
- 1970 tot 1975 opleiding Nederlands Recht, Rijksuniversiteit Utrecht, specialisatie recht van de ruimtelijke ordening, bijvak architectuurgeschiedenis
- 1975 inspraakmedewerker Ruimtelijke Ordening gemeente Maastricht
- 1977 sectorleider stadsvernieuwing gemeente Maastricht
- 1983-1986 hoofd ruimtelijke ordening en vliegveldzaken gemeente Meerssen
- 1986-1987 hoofd beleid sector ruimtelijke ordening Maastricht
- 1988-2000 directeur Stadsontwikkeling en Grondzaken Maastricht, daarbij ambtelijk eerstverantwoordelijke voor onder meer projecten als Céramiqueterrein en Markt/Maasproject
- 2000-november 2003 directeur Vesteda, belast met project- en binnenstedelijke ontwikkeling, personeel en organisatie en klant, sedert
- vanaf november 2003 directievoorzitter Vesteda

Enkele nevenactiviteiten

- vanaf 2002 Bestuurslid Neprom, voorzitter commissie woningmarkt
- vanaf 2001 Voorzitter Stichting Werner Mantz (fotografie)
- 2002 Jurylid European, prijsvraag jonge architecten

ling van Quadrant 4 in Venlo, een wijk die tussen het centrum en de Maas ligt. Willen we daar een aantrekkelijke buitenruimte kunnen creëren, dan moeten alle partijen zich inspannen om de drugsproblematiek in het gebied aan te pakken, anders komen we niet verder.”

ZIEL VAN DE PLEK

“Om een goede openbare ruimte te kunnen maken, moet je de ziel van de plek opzoeken en met respect behandelen. Kijken naar de omgeving en de sfeer die de locatie uitstraalt. Nederland kent de laatste jaren een hardnekkig sentiment als het gaat om historische gebiedsontwikkelingen als Brandevoort in Helmond. Ik geloof dat zoiets van kortstondige duur is, het is te gekunsteld. Ik geloof ook niet in zo'n project als Haverleij. Daar is een verkeerde metafoor gebruikt, met gestapelde bouw aan de buitenkant van de stad. Dan kan Haverleij met zijn slot en kastelen weliswaar een historiserend pak aangemeten krijgen, maar dan nog. Wie is nu de doelgroep, zoveel 'koningen' hebben we niet in Nederland. Daarbij moet een buitenruimte telkens anders zijn, die heeft geen sjabloon. Elke situatie is verschillend; moeten er andere looproutes komen, dienen er relevante aanpassingen in vorm gedaan te worden? Publieke ruimten moeten blijven leven,

“Een goede buitenruimte proef je niet, die zit logisch in elkaar en is terughoudend”

dynamisch zijn en over twintig jaar nog floreren. Central Park in New York is een prima openbare ruimte, het heeft een mindere periode gehad, maar is nu weer terug bij de mensen, daar waar het thuis hoort. Goede Nederlandse voorbeelden vind ik, en dat zal niet verrassend zijn, Céramique, de binnenstad van Breda waar alles klopt en het Vondelpark dat toch een ontmoetingspunt blijft. Het slechtste voorbeeld vind ik wel het Rokin in Amsterdam met een kunstmatige, frivole inrichting die op geen enkele manier getuigt van respect voor de stad. Een goede buitenruimte proef je niet, die zit logisch in

elkaar en is terughoudend. De gebruikers geven hun oordeel vanzelf wel, daar hoeft je eigenlijk niet om te vragen.”

ONVERMOGEN VAN DE PUBLIEKE SECTOR

“Wie verantwoordelijk is voor het onderhoud van de openbare ruimte? Simpel, dat is én blijft een taak van de gemeente, een publieke ruimte hoort bij de publieke overheid. En natuurlijk kunnen wij als Vesteda daar wel een enkele keer bij helpen, maar het zou de omgekeerde wereld zijn als wij als ontwikkelaar en verhuurder de hoofdverantwoordelijkheid dragen voor een schone en toegankelijke openbare ruimte. In die zin vind ik het creëren van allerlei PPS-constructies eigenlijk ook het onvermogen van de publieke sector, onderhoudsploegen horen bij de stad. Samenwerken met de private sector is dan het laatste redmiddel. Gemeenten zouden dan ook meer aandacht moeten geven aan de buitenruimte, daarover ook trots durven zijn. Het is hun terrein.”

SUPERIEURE RELATIE

“Bijna goed is fout, dat is eigenlijk al jaren mijn motto. Als ik maar een spootje van twijfel heb bij een project, dan doe ik het niet. Dat was vroeger al zo in mijn functie bij de gemeente Maastricht en

datzelfde uitgangspunt hanteer ik nu ook bij Vesteda. Het is een gevoel waarmee ik werk. Ik wil een superieure relatie hebben met de al dan niet befaamde architecten waarmee Vesteda samenwerkt. Ik ken hun werk, weet wat zij kunnen en of ze het beste maken wat in hun vermogen ligt. Natuurlijk levert dat discussies op met Jo Coenen, Álvaro Siza of Manuel Sola de Morales, maar dat komt het project alleen maar ten goede. En ja, dan bemoei ik mij ook met de eindfase, met bijvoorbeeld de afwerking van woningen. Uiteindelijk gaat het om betere projecten als resultaat.” ■

“Ik wil een superieure relatie hebben met de al dan niet befaamde architecten waarmee Vesteda samenwerkt”

De huizen in de Cortille zijn gelegen aan een binnentuin (zie bovenste foto). De onderste foto toont de Avenue Céramique waar Chinese hemelbomen de blikvangers in het straatbeeld zijn.

Blauw oplichtende straatbakstenen gecombineerd met oranje lantaarnpalen en ronde zwarte banken, dat allemaal in de schaduw van een eeuwenoude basiliek. Een onorthodoxe combinatie bedacht door twee eigenwijze ontwerpers. Architect Pepijn Nolet en vormgever Marjan van Herpen zijn verantwoordelijk voor het plan de Vluchtheuvel, een ontwerp voor de herinrichting van de Markt van het Brabantse Oosterhout.

BIJZONDERE COMBINATIE VAN STRAATBAKSTEEN EN STRAATMEUBILAIR OP MARKT OOSTERHOUT

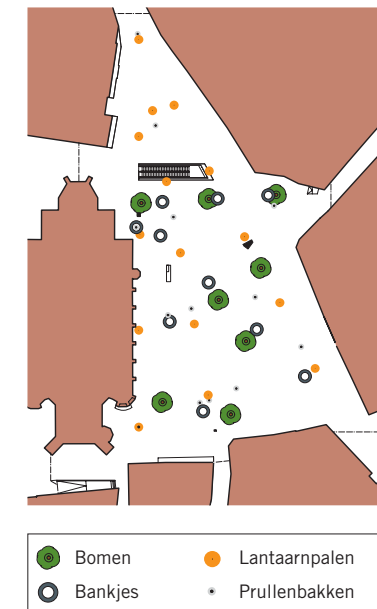
Esthetiek voert de boventoon in ontwerp de Vluchtheuvel

De gemeente schreef voor deze vernieuwing in 1999 een prijsvraag uit. Met nog twee andere ontwerpen doorstond de Vluchtheuvel de kritische blikken van de vakjury. Uiteindelijk was het de bevolking, en daarmee ook de uiteindelijke gebruiker, die koos voor het plan van ruimtelijk ontwerp-bureau Nolet van Herpen. December vorig jaar zagen ze hun ontwerp gerealiseerd.

Nolet en Van Herpen leggen in hun ontwerp de Vluchtheuvel vooral de nadruk op de eerste lettergreep van het woord. De Markt moest een verblijfs-functie krijgen, een plaats worden waar mensen aan de drukte van alledag kunnen ontsnappen. Vóór de herinrichting bestond het plein voor de helft uit parkeerplaatsen. Om het geheel nog minder uitnodigend te maken, gaven allerlei provisorische renovaties de Markt een rommelig aanzicht. De

bestraat met een rode strengperssteen. Wij vonden echter dat de kleur van de bebouwing, en met name de basiliek, beter uitkwam bij sobere grijze bestrating. Een oplossing kan dan zijn om te kiezen voor natuursteen, maar we wilden het contrast met de omgeving niet te groot maken”, vertellen de twee ontwerpers. Maar de steen die hun voorkeur had, bestond alleen als gevelsteen. Na de uiteindelijke toewijzing van de opdracht werd de herinrichting wegens geldgebrek echter enkele jaren opgeschort.

Is dit voor veel ontwerpers vaak vervelend, voor Nolet en Van Herpen was het een uitkomst. In de tussenliggende tijd ontwikkelde het product straatbaksteen zich gestaag en uiteindelijk kwam een klinker op de markt die aan al hun eisen voldeed. “Blue Metallic is een dikformaat met de textuur van gladgestreken aluminiumfolie. Zo ontstaat tussen de klinkers onderling nuance-

In het plan de Vluchtheuvel zijn alle elementen op de Markt in een lijn geplaatst voor een gevarieerd straatbeeld.

“We wilden het contrast met de omgeving niet te groot maken”

naam is tegelijkertijd een knipoog naar een ander plein in de stad, de Heuvel.

ACCENTEN

Gebakken stenen bepalen op en om de Markt het straatbeeld. De historische panden rondom het plein zijn allemaal opgetrokken uit baksteen. “Voor de herinrichting was de omgeving van de Markt al

verschil waardoor het glooiende plein een vlak met accenten wordt.”

Als architect en vormgever hebben Nolet en Van Herpen in eerste instantie oog voor de esthetische kant van hun ontwerp. Sommige aspecten waren dan ook mooi, maar technisch niet verantwoord. Zo was in het oorspronkelijke ontwerp de Markt bestraat met een halfsteensverband. Maar het

“Elke element - bank, prullenbak, boom en lantaarnpaal - wordt geplaatst op fictieve lijnen”

plein is een laad- en losplaats voor horeca en winkeliers waardoor er veel zwaar verkeer over de Markt rijdt. Uiteindelijk kozen de ontwerpers voor een keperverband; stabiel, maar toch ook met lijnvorming.

RUIMTELIJKE PUZZEL

Dat Nolet en Van Herpen als architect en vormgever een creatieve achtergrond hebben, is vooral sterk terug te vinden in hun visie op de inrichting van de Markt. Hiervan hebben ze een ingewikkelde ruimtelijke puzzel gemaakt. “De Markt heeft een groot oppervlak en hierdoor kunnen mensen last krijgen van pleinvrees. Belangrijk is dus dat mensen kriskras het plein over durven steken en niet alleen langs de randen lopen. Daarom hebben we tussen de zes straten die uitkomen op het plein negen fictieve lijnen over de Markt getrokken. Elk element -bank, prullenbak, boom en lantaarnpaal- wordt

geplaatst op deze lijnen. De elementen komen steeds net even anders bij elkaar, wat zorgt voor een gevarieerd en vol straatbeeld”, vertelt Nolet.

Als contrast met de blauw oplichtende klinkers kozen de ontwerpers voor oranje lantaarnpalen en groene lichtcirkels in de grond. Is bij de verlichting de kleur belangrijk, bij de banken gaat het om de vorm. De zwarte ronde banken impliceren dat geen enkele kijkrichting belangrijker is dan een andere. En de bomen: die wilden de twee ontwerpers zo groot mogelijk. Want de Markt nieuwe stijl moet een bron van levenslust worden. ■

Bij de inrichting van de Markt hebben de ontwerpers voorname-lijk oog gehad voor de ethische aspecten. Door een spel van kleuren en vormen krijgt de Markt een onorthodox aanzicht.

COLUMN

MR. S. (SYBILLA) DEKKER,
minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Dit voorjaar verscheen de Nota Ruimte. Eén visie op alles wat ruimte vraagt in ons kleine land. Ik ben daar – met het hele kabinet – erg trots op. We hebben duidelijk gemaakt waar we van zijn en waar we voor staan. Als regering richten we ons op de nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur, met als eerste doel: krachtige economische ontwikkeling. Waar mogelijk laten we de ruimtelijke ontwikkeling aan provincies en gemeenten in samenspraak met burgers en bedrijven. Krachtige steden en een vitaal platteland vragen immers om maatwerk. Specifieke gebiedskwaliteiten en ontwikkelkansen kent men ter plaatse het best. Dat geldt zeker ook bij het versterken van stadswijken die dreigen af te glijden en bij het bouwen van huizen.

Met de Nota Ruimte en onder meer de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro) scheppen we voorwaarden voor gebiedsgerichte ontwikkeling, méér bouwlocaties en minder belemmeringen. Het daadwerkelijke bouwen van huizen doet mijn ministerie niet, dat doen met name private partijen. Ik vraag die marktpartijen samen met de gemeenten daarbij wél om huizen te bouwen waar mensen ook graag in willen wonen. We bouwen niet voor de leegstand van morgen. Daarvoor zijn stad en open landschap te kostbaar. We willen een prettige woonomgeving die ook voor de kritische woonconsumenten van later aantrekkelijk zal zijn.

‘EEN PRETTIGE WOONOMGEVING VRAAGT OM AANTREKKELIJKE MATERIALEN’

Of het nu gaat om woningen en voorzieningen in het hartje van de stad of om wonen in het groen: bij elk woonmilieu is de vormgeving en de materiaalkeuze van belang om de aantrekkelijkheid van de leefomgeving te bevorderen of te verbeteren. En naast de woningen zelf gaat het daarbij natuurlijk om de kwaliteit en duurzaamheid van de openbare ruimte: de plantsoenen, de pleinen en de straat.

Ik ben ervan overtuigd dat private initiatiefnemers en decentrale overheden – mits ze de geboden ruimte adequaat invullen – samen tot kwalitatief hoogstaand maatwerk in staat zijn. Maatwerk voor mensen, waarin diverse woonvoorkeuren tot uiting komen in een aantrekkelijke omgeving. Het gebruik van natuurlijke materialen, waaronder straatbaksteen, past daar in mijn ogen uitstekend bij.

TOEPASSING IN DUITSLAND EN ENGELAND

Gebakken straatsteen heeft nog een lange weg te gaan

De inspiratie waarmee de redactie van Contour Straatbaksteen naar aansprekende projecten zoekt, komt veelal van eigen bodem. Daarmee doen we niet altijd recht aan interessante ontwikkelingen in de landen om ons heen. Vandaar dat we ons blikveld in dit thema-artikel hebben verbreed tot Duitsland en Engeland. De aanpak van de ruimtelijke inrichting in beide landen en het daarbijbehorende gebruik van materialen verschilt nogal met de in Nederland heersende visie. Daarbij valt direct op dat de gebakken straatstenen uitsluitend als strengperssteen worden vervaardigd. Ook worden de stenen in beide buurlanden niet in een zandbed gelegd, maar op een vaste ondergrond, in de specie. Met architecten en ontwerpers uit Duitsland en Engeland namen we kenmerkende projecten onder de loep. Eveneens spraken we met producenten van gebakken straatstenen en vertegenwoordigers van soortgelijke organisaties als de Stichting Promotie Straatbaksteen. Een ding staat zeker vast: het draagvlak voor het gebruik van gebakken straatsteen is in Nederland groter dan bij zijn beide burens.

Kleurige oppervlakten werken als een magneet

Hypermoderne gebouwen en bruggen gecombineerd met felgekleurde klinkers. Dat is het winkelcentrum The Oracle in Reading, een stad in het graafschap Berkshire. Bij de inrichting van het terrein hebben vooral kleur- en materiaalkeuze een belangrijke rol gespeeld. Door een samenspel van deze elementen moesten bezoekers zich tot het complex aangetrokken gaan voelen. Architect Jonathan Levey van Haskoll geeft zijn visie op de functionaliteit van kleurgebruik in de openbare ruimte.

Bij de herstructurering van het braakliggende terrein rond de rivier de Kennet was het zaak het gebied zo in te richten dat er een omgeving gecreëerd werd waar de inwoners van Reading zich thuis zouden voelen. Het plein in het hart van het complex wordt in tweeën gedeeld door de Kennet en in het noorden en zuiden omsloten door brede granieten trappen in de vorm van een amfitheater. Maanvormige bruggen verbinden beide zijden van het water. De gebieden tussen de gebouwen zijn bestraat met gebakken straatsteen in rode en blauwe tinten. "We hebben gekozen voor dit product vanwege de levendigheid van de kleuren. Bij het aantrekkelijk houden van een gebied voor het publiek speelt kleur een belangrijke rol. Kleurige oppervlakten werken als een magneet, fletse terreinen doen dat niet."

Dat Engelse architecten deze inrichting van de openbare ruimte kunnen waarderen, blijkt wel uit het feit dat The Oracle de Best Landscaping Award in de wacht sleepte. Maar ook op Europees niveau kwamen enthousiaste reacties los: het winkelcentrum werd in 2001 verkozen tot het beste, nieuwe grote winkelcentrum in Europa. Levey verwacht dat wanneer gebakken straatstenen in verhouding tot betonstenen niet zo prijzig zouden zijn, er veel meer gebruik gemaakt van zou worden. "De juryleden die de award toekenden, waarderen het subtiele gebruik van gebakken straatsteen in het ontwerp. Door verschillende bestratingpatronen en designs zijn ruimten gecreëerd met een eigen sfeer. Dit samenspel gebeurt in Engeland nog veel te weinig." ➤

De inrichting van de openbare ruimten van The Oracle was erop gericht een gebied te creëren waar de inwoners van Reading zich thuis zouden voelen. Kleur, voornamelijk vertaald in gekleurde straatstenen, speelde hierbij een sleutelrol.

Art-scape gebruikt Engelse gebakken straatsteen voor kunstige ‘straat-puzzel’

Mathew Haslam van Hardscape Products, leverancier van bestratingsmateriaal, heeft een missie in zijn leven: het gebruik van gebakken straatsteen in Engeland vergroten. Met bijzondere ontwerpen en innovaties wil hij de klinker verder tot ontwikkeling brengen. Samen met Ian Palgrave-Neath van architectenbureau Knowsley Design is hij verantwoordelijk voor de transformatie van de binnenstad van Huyton. Voor de realisatie van de motieven in het straatbeeld ontwikkelde hij een totaal nieuwe bestratingmethode, het zogenoemde art-scape.

Aangezien de architectuur in het winkelgebied van Huyton sterk verouderd is, moest de bestrating de aandacht afleiden van de gebouwen en de openbare ruimte benadrukken. “Het centrum had geen elementen waardoor bezoekers geprikkeld werden. En ingewikkeld bestratingpatroon moest daarom het straatbeeld verlevendigen”, vertelt Palgrave-Neath.

De straten en pleinen zijn bestraat met gebakken straatstenen in een grote verscheidenheid aan kleuren en geometrische patronen. Het meest bijzondere is het zogenoemde Compass. Het idee voor dit 16-puntige ster-vormige object met een doorsnede van 24 meter ontstond na het zien van kunstwerken van schoolkinderen. Door de scherpe hoeken en punten in het ontwerp lijkt het alsof het op de stenen geschilderd is. Het is echter het resultaat van art-scape. Hierbij worden kleine stukjes klinker samengeklit tot één klinker. Hierdoor ontstaat een straatsteen met een variëteit aan kleuren en hoeken. Op deze manier is voor elke steen in het ontwerp een klinker samengesteld. Deze zijn in de fabriek genummerd en in volgorde naar Huyton vervoerd.

Met dit soort bijzondere toepassingen wil Haslam de gebakken straatsteen voor het voetlicht brengen. Hij vindt dat de fabrikanten vastgeroest zijn in hun productietechnieken. “Wanneer producenten zouden luisteren naar de wensen van ruimtelijk ontwerpers en daar ook op zouden reageren, zouden meer klinkers gebruikt worden.” ➤

Het Compass is blikvanger in het straatbeeld van Huyton. De scherpe hoeken in het ontwerp zijn vervaardigd met art-scape.

Gebakken straatsteen vormt een eenheid met natuurlijke elementen

De grotere projecten waarvoor in het noorden van Duitsland gebakken straatstenen worden gebruikt, zijn vaak boulevards. Een pareltje langs de Oostzeekust is wel de strandpromenade van Ueckermünde. Architect en ruimtelijk ontwerper Ulf Petersen legt uit waarom klinkers ideaal zijn voor een omgeving waar natuurlijke elementen zo prominent aanwezig zijn.

De herinrichting van de strandpromenade van Ueckermünde had als primair doel het opwaarderen van het aanloopgebied naar het strand. Niet alleen op functioneel gebied, maar ook qua uiterlijk. Om dit te bereiken is bij de aanleg gespeeld met verhardingsmaterialen en meubilair. “We wilden een steen waardoor de verharding en omgeving tot een eenheid gemaakt werd. Daarom hebben we gekozen voor een karamelkleurige klinker die in combinatie met het zand een natuurlijke aanblik biedt. Het is fantastisch om te zien hoe makkelijk oppervlakten met gebakken straatstenen een eenheid vormen met hun natuurlijke omgeving.” De keuze voor klinkers brengt eveneens met zich mee dat er een vloer ligt die tegen een stootje kan. Met de grote stromen toeristen in de zomer is dit zeker geen overbodige luxe. Deze functionaliteit is ook terug te vinden in het meubilair. De witte banken zijn gevormd naar het menselijk lichaam, zodat zitcomfort verzekerd is.

Het gebruik van gebakken straatsteen in de openbare ruimte heeft volgens Petersen behalve bestendigheid nog een ander voordeel. “Het product leent zich ervoor om oppervlakten speels in te vullen. Door voldoende kleurschakeringen kan het gebruik van gebakken straatsteen verder gaan dan een straat of plein vol leggen. Bovendien nodigen ze uit na te denken over motieven en design.” ➤

Door de keuze voor een karamelkleurige straatsteen is in Ueckermünde een natuurlijke overgang gerealiseerd tussen verharding en de natuurlijk omgeving, het zand.

Samenspel tussen landschap en menselijke elementen bij Kölner Dom

Een project van een totaal andere orde is de herinrichting van de Museumplatz en Heinrich-Böll-Platz in Keulen. Dit gebied aan de voet van de Kölner Dom toont een staaltje Duits vakmanschap. De bestrating is zodanig op de bebouwing afgestemd, dat de lijnen van de wanden doorgezet worden in de verharding. Het ontwerp van de Israëlische kunstenaar Dani Karavan speelt daarbij ook met varianten van de vier elementen water, lucht, vuur en aarde.

Het gebied rondom de Kölner Dom moest een 'trefpunt van richtingen' worden. Door het gebruik van diverse bestratingmaterialen en verbanden worden de verschillende looproutes over het plein geaccentueerd. Voor de harmonie tussen bebouwing en openbare ruimte is een nieuw verband ontwikkeld. Hierbij grijpen de klinkers niet in elkaar, maar liggen ze in evenwijdige, rechte doorgaande lijnen over het plein.

De vier elementen water, lucht, ijzer en gebrande aarde uit de visie van Karavan worden verwoord door natuurlijke en menselijke aspecten. De rode gebakken straatstenen verbeelden de gebrande aarde. Dwars over de Museumplatz is een oude spoorlijn verzonken in het straatoppervlak. Deze verwijst niet alleen naar het element ijzer, maar ook naar het verleden van het plein toen daar nog een spoorlijn doorheen liep. Tegelijkertijd biedt het een oplossing voor een praktisch probleem: de afvoer van regenwater. De aan de Museumplatz gelegen Rijn vormt logischerwijs het element water. De zorg voor dit soort details laat zien waar Karavan in dit ontwerp voor staat: het verenigen van historie, architectuur, omgeving en functie. ➤

In de aanlooproute naar de Kölner Dom liggen in het oog springende trappen.

Engelsen gaan gebakken straatstenen steeds meer waarderen

“Nederlandse landschapsarchitecten denken veel dieper na over de afstemming van verhardingsmaterialen met de omgeving. In Engeland leeft meer de mentaliteit van: ‘als er maar wat ligt’.” Deze voor Engelse landschapsinrichters weinig vlijende woorden komen uit de mond van Michael Drivers, directeur van de Brick Development Association (BDA). Deze organisatie vertegenwoordigt producenten van gebakken stenen (straatsteen én metselbaksteen) en wordt als autoriteit op het gebied van onderzoek, marketing en scholing gezien. Ondanks dat Drivers' uitspraak het ergste doet vermoeden, zijn er de laatste jaren steeds meer Engelse landschapsarchitecten die nadenken over kleur, vorm en design bij de inrichting van de openbare ruimte. Dit houdt tegelijkertijd een opleving in voor de Britse industrie voor gebakken straatsteen.

Andrew Halstead-Smith is salesmanager bij BDA-lid Ibstock Brick Limited, fabrikant van zowel straatsteen als metselbaksteen. “De markt is er de laatste vijftien jaar flink op vooruit gegaan. Producenten en landschapsarchitecten denken tegenwoordig meer na over kleur, vorm en design in vergelijking met enkele jaren geleden. Daarbij waarderen steeds meer mensen de karaktereigenschappen van klinkers, zoals kleurvastheid en duurzaamheid.” Toch zullen klinkers nooit zo geïntegreerd raken in het Engelse straatbeeld als in Nederland het geval is. Behalve een verschil in denken over de invulling van de openbare ruimte is het kostenplaatje een belangrijk struikelblok voor een bredere inzet van gebakken straatsteen. Halstead-Smith: “Ter vergelijking: per jaar worden er vier keer zoveel betonnen straatstenen geproduceerd als klinkers.” Vanwege de kleine markt voor gebakken straatstenen is het voor veel fabrikanten dan ook niet rendabel om zich enkel toe te leggen op de productie van klinkers.

Groot aandeel privé-sector

In tegenstelling tot in Nederland is het aandeel straatbaksteen in de openbare ruimte vele malen kleiner dan die in de privé-sector. Maar 25 procent van de geproduceerde klinkers wordt gebruikt voor grote projecten zoals winkelcentra en stedelijke herinrichting, terwijl de overige 75 procent zijn weg vindt naar tuinen en opritten. De verwachting is dat door veranderde wetgeving dit laatste percentage in de toekomst flink zal toenemen. Halstead-Smith: “Sinds kort is in Engeland een wet van kracht die voorschrijft dat huizen dichter op elkaar gebouwd moeten worden. Het traditioneel grote groenoppervlak in Engelse tuinen neemt dan noodgedwongen belachelijk kleine proporties aan. Gevolg is dat veel mensen overgaan op het verharderen van het terrein om hun woning. En voor deze courtyards zijn gebakken straatstenen uitermate geschikt.”

Duitse klinkers steeds onderwerp van kwaliteitsstudies

De verschillen in ruimtelijke inrichting in Duitsland zijn groot. Wordt in het zuiden van het land voornamelijk natuursteen gebruikt voor verharding, in het noorden voeren gebakken straatstenen de boventoon. Fabrikanten en de Arbeitsgemeinschaft Pflasterklinker, een werkgroep die het gebruik van gebakken straatstenen stimuleert, blijven met diverse onderzoeken en studies werken aan de kwaliteit van de Duitse klinkers.

De geringe wateropname en grote dichtheid van de Duitse gebakken straatstenen zijn eigenschappen waar de Duitse industrie prat op gaat. De zes fabrikanten die aangesloten zijn bij de Arbeitsgemeinschaft Pflasterklinker vonden de Europese normering niet ver genoeg gaan. Met een zelfopgelegde normering staan zij garant voor de kwaliteit van hun producten. Desondanks maken gebakken straatstenen maar drie tot vier procent uit van de totale verharding van Landes- en stadswegen. “Gelet op het massale gebruik van betonsteen, vind ik het toch veelzeggend dat de klinkers nog steeds niet uit het straatbeeld verdrongen zijn”, vertelt Friedrich Schwagmeier, voorzitter van de Arbeitsgemeinschaft.

Duitse landschapsarchitecten laten zich steeds vaker leiden door de schoonheid en karaktereigenschappen van gebakken straatstenen. Dat stelt Ernst Buchow, bedrijfsleider bij de bij de stichting aangesloten firma A.K.A. Ziegelgruppe. Toch moet ook hij erkennen dat ze maar een klein aandeel hebben in de totale verharding binnen het stedelijk areaal. In tegenstelling tot in Nederland is er de laatste jaren een teruggang te signaleren in het gebruik van klinkers bij grote projecten. Volgens Schwagmeier en Buchow wordt er vanwege de geringere kosten van asfalt of betonsteen al snel voor deze verhardingsmaterialen gekozen. Daartegenover staat wel een enorme toename van het gebruik van straatbaksteen in de privé-sector.

Mainz

Maar niet overal in Duitsland gaat natuur- of betonsteen vóór gebakken materiaal. Boven de rivier de Mainz wordt bij de invulling van de openbare ruimte regelmatig gebakken straatsteen ingezet. De oorzaak hiervan ligt in de grondsamenstelling van dit deel van het land. “De Duitse klinkers worden voornamelijk gebakken langs de rivieren in het noorden van het land waardoor er daar altijd genoeg stenen te vinden waren. In zuidelijke deelstaten zoals Beieren was de aanvoer van klinkers veel minder en zijn de bewoners op zoek gegaan naar alternatieven zoals beton- en natuursteen”, vertelt Buchow.

Duitsland zou Duitsland niet zijn als er tussen de deelstaten onderling ook geen verschillen bestonden. Zo worden in de omgeving van het zakelijke Bremen en Hamburg voornamelijk roodbonte klinkers gebruikt, terwijl in het authentieke Ost-Friesland het hele kleurenpalet op traditionele wijze ingezet wordt en de stenen op hun kant worden gelegd. ■

SEMI-OPENBAAR TERREIN TILBURG WINNAAR OMGEVINGSARCHITECTUURPRIJS 2004

Het gezegde ‘less is more’ gaat zeker op voor het project Friezenlaan in Tilburg. “Eenvoudige inrichtingsprincipes en het gebruik van een beperkt aantal sfeer- en structuurbepalende elementen, geven het project een bijna tijdloze inrichting met hoge toekomstwaarde.” Aan het woord is Jaap Modder, juryvoorzitter van de Omgevingsarchitectuurprijs (OAP) 2004. Het Tilburgse project mocht dit jaar deze waarderingsprijs voor de inrichting van de openbare ruimte in ontvangst nemen.

Juryvoorzitter OAP
Jaap Modder

Eenvoud en schoonheid sieren project Friezenlaan

Friezenlaan is in meerdere opzichten een opvallend project. Het langs de oude rijksweg naar Breda gelegen project is ontwikkeld op het terrein van een voormalig zwembad. Een langgerekte vijver refereert naar dit element. De locatie is bijna helemaal omsloten door woningen en een bijzonder vormgegeven witte geluidsmuur. Lange doorzichten benadrukken de belangrijke relatie tussen het terrein en de omgeving. Hierdoor ontstaat volgens het juryrapport ‘een subtiel evenwicht tussen de private beslotenheid van het binnenterrein en de openbare toegankelijkheid ervan’. De paden en pleintjes zijn bestraat met diverse verhardingsmaterialen.

SEMI-OPENBAARHEID IS EEN DILEMMA

Het terrein aan de Friezenlaan is semi-openbaar en wordt grotendeels beheerd door bewoners. Juryvoorzitter Modder denkt dat dit een ontwikkeling is die in Nederland steeds meer aan populariteit zal winnen. Deze trend heeft volgens hem wel gevolgen voor de inrichting van publieke ruimten. Voor de toekomst ziet hij terreinen die op een zodanige manier ingericht zijn, dat ze mensen het gevoel geven ergens binnen te komen. “Je gaat je bezoeker voelen van die ruimte. Dit kan een drempel zijn voor mensen, maar aan de andere kant kan het ook de kwaliteit ten goede komen. Een gast is over het algemeen netter in gedrag dan iemand die vertrouwd is met een situatie.”

Maar dit is niet de enige bijkomstigheid van een semi-openbare ruimte die de juryvoorzitter voor ogen staat. Hij meent ook dat het een positieve ontwikkeling inhoudt voor het onderhoud van deze ruimten. “Als bewoners hun eigen omgeving beheren, gebeurt dat doorgaans beter dan wanneer gemeenten hiervoor verantwoordelijk zijn. Gevolg is wel dat bewoners zich gerechtvaardigd zien om het stukje grond als eigendom te beschouwen. Het liefst zouden ze een bordje plaatsen met verboden toegang erop om pottenkijkers buiten te houden. En dat is tegelijkertijd de andere kant van deze medaille. Want met deze trend kan ook wel eens de sluipende onttrekking van stadsdelen aan het publieke domein in gang worden gezet. En dat zou natuurlijk helemaal verkeerd zijn. In de VS is ➤

Semi-openbaarheid maakt kwetsbaar ontwerp mogelijk

“Het inrichten van semi-openbaar terrein stimuleert meer tot bijzondere ontwerpen in publieke ruimten.” Dit is de mening van Sylvia Karres, landschapsarchitect en mededirecteur van Karres en Brands landschapsarchitecten bv, de ontwerpers van het plan Friezenlaan. Kwalificaties als ‘een eer’, ‘fantastisch’ en ‘bijzonder’ omschrijven voor haar de waarde van het winnen van de Omgevingsarchitectuurprijs 2004.

Karres vindt het veelzeggend dat een project als Friezenlaan, dat relatief eenvoudig in opzet en uitvoering is, een waarderingsprijs voor de openbare ruimte in ontvangst mag nemen. “Het blijkt nogal eens moeilijk te zijn om kwaliteit af te leveren doordat ontwerper en opdrachtgever niet samenwerken. De opdrachtgever heeft bij Friezenlaan echter zijn rol goed gespeeld en de ontwerpers alle ruimte gegeven om hun werk goed te doen. De Omgevingsarchitectuurprijs is hiervoor de waardering.”

Het semi-openbare karakter van Friezenlaan was voor Karres en Brands geen belemmering, maar juist een stimulans. Op het terrein van Friezenlaan gelden de regels van de gemeente niet waardoor kwetsbare elementen kunnen worden ontworpen. Een bijzonder gevormde houten bank is hiervan een voorbeeld. “De persoonlijke voorkeuren van de bewoners zijn direct van invloed op de inrichting en het onderhoud van het terrein. Een semi-openbaar project vraagt hierdoor om beheer waar meer gevoel in ligt.”

Inrichting en stedenbouwkundig plan:

- Karres en Brands landschapsarchitecten bv
i.s.m. Architectenwerkgroep Tilburg

Opdrachtgever:

- Van der Weegen Bouwgroep b.v.

Uitvoering:

- Van der Weegen Bouwgroep b.v.
- Van Helvoirt Groenprojecten b.v.
- Verhoeven Bouwonderhoud b.v.

Ontwerp kunstwerk geluidsmuur:

- Henk Eikenaar, kunstenaar

een tijdje geleden onderzocht wat er gebeurde met de zogenaamde privately owned public space. Dat bleek na een paar jaar toch gewoon private space te zijn geworden.”

ABOMINABEL UITVOERINGSNIVEAU

De nette uitvoering en het zorgvuldige onderhoud van het project Friezenlaan staan in schril contrast met de algemene tendens onder de inzendingen.

De eenvoudige inrichting van het project Friezenlaan, in combinatie met de semi-openbaarheid van het terrein, maken dat het plan een hoog beheerniveau kent. Hierdoor heeft Friezenlaan, in tegenstelling tot veel andere Nederlandse projecten, een “lovenswaardig” uitvoeringsniveau.

De manier waarop projecten in Nederland uitgevoerd worden noemt Modder ‘werkelijk schrikbarend’. Hij betreurt het zeer dat schitterende ontwerpen door gebrekkige aanleg en onderhoud vaak snel verloederen. Als voorbeeld noemt hij het ontwerp voor de herinrichting en restauratie van het Hoofddorpse station. “Een heel aardig plan, maar nog geen jaar na oplevering vallen de tegels van de muren en zitten er gaten in het wegdek. Soms lijkt het wel of gemeentelijke opdrachtgevers met de vingers in hun neus naar de uitvoering staan te kijken”, zegt hij met boosheid in zijn stem.

Eén sluitende verklaring voor de slechte uitvoering van projecten in ons land heeft de OAP-juryvoorzitter niet. Opdrachtgevers die onmogelijke eisen stellen, ontwerpers die onuitvoerbare plannen maken en het gebrek aan een gezaghebbende projectleiding, ziet Modder onder andere als mogelijke oorzaken. “Met de ontwerpqualiteiten in Nederland zit het wel goed, maar ons land onderscheidt zich negatief in een povere uitvoering.” ■

DE OMGEVINGSARCHITECTUURPRIJS IN HET KORT

In 2004 werd de OAP voor de zesde keer in een periode van 12 jaar uitgereikt. Dit jaar overhandigde landschapsarchitect Dirk Sijmons de prijs. Het initiatief zag in 1994 het daglicht als reactie op de bezorgdheid van enkele producenten van bestratingsmaterialen over de afnemende kwaliteit van het openbaar gebied. Sinds de oprichting streeft de Stichting OAP naar aandacht voor de kwaliteit van de publieke buitenruimte bij een breed publiek. Voor elke editie van de OAP wordt een nieuwe onafhankelijke jury samengesteld. Met 46 inzendingen waren er evenveel gegadigden als in 2002. Door de jaren heen is de aard van de ingezonden projecten niet veranderd, de kwaliteit van de inzendingen echter wel. Volgens Modder is dat het gevolg van de toenemende aandacht voor de inrichting van de buitenruimte.

V.I.n.r. Frans van den Goorbergh,
Willem van Briemen en Ad Koolen

Interdisciplinair denken over ruimtelijke kwaliteit. Dat is wat studenten kunnen na de studie Tuin & Landschapsinrichting (T&L) aan Hogeschool Larenstein in Velp. Waar concurrerende opleidingen zich maar op een gedeelte van het werkveld concentreren, richt T&L zich op de totale inrichting van de openbare ruimte. Dat stellen coördinator planuitwerking/ techniek Willem van Briemen, coördinator beheer Frans van den Goorbergh en Ad Koolen, docent ontwerpen. Volgens hen is een landschapsinrichter verantwoordelijk voor de invulling van de meeste vierkante meters verharding in het stedelijk areaal, een niveau waarop de keuze voor straatbaksteen dan snel gemaakt is.

HOGESCHOOL BIJDT OPLEIDING TUIN & LANDSCHAPSINRICHTING

Larensteiner integreert groen in openbare ruimte

Kenmerkend voor de opleiding Tuin & Landschapsinrichting is het bewust integreren van groen in de openbare ruimte. De inrichting van het terrein van Larenstein laat zien dat dit niet enkel mooie woorden zijn. De parkachtige omgeving waarin het gebouw van de hogeschool gelegen is, is het visitekaartje van deze visie.

OVERHEIDSGERICHTE OPLEIDING

De opleiding Tuin & Landschapsinrichting biedt een combinatie van vormgeving, technische uitwerking en vegetatiekunde. Koolen durft te stellen dat een Larensteiner hierdoor van meerdere disciplines kennis heeft dan bijvoorbeeld een stedenbouwkundige. T&L richt zich voornamelijk op projectontwikkeling op overheidsniveau. Tuininrichting neemt een veel kleinere plaats in op Larenstein dan op vergelijkbare buitenlandse opleidingen het geval is. Dit laat zich verklaren doordat tuininrichting in ons land onderdeel is van grotere overheidsprojecten. Een landschapsinrichter houdt zich daardoor indirect dus al bezig met tuininrichting. Tijdens de vier jaar durende opleiding ontwikkelen studenten zich tot specialisten op het gebied van ontwerpen, beheer of techniek. Deze drie disciplines komen terug in de gelijknamige afstudeerrichtingen Ontwerpen, Planuitwerking & Realisatie en

Beheer & Management. Maar als een student de keuze gemaakt heeft voor één aspect van het vak, mogen de oogkleppen daarna niet op. Niet voor de andere afstudeerrichtingen, maar ook niet voor vakgerelateerde beroepen. Of zoals Koolen het zegt: “Een goede ontwerper heeft affiniteit met beheer en techniek, een beheerder met ontwerpen en techniek en een planuitvoerder met ontwerpen en beheer. In de praktijk blijkt namelijk dat één persoon vaak verantwoordelijk is voor meerdere kanten van het vak.” Dat er binnen T&L tóch een scheiding aangebracht wordt, heeft te maken met de diepgang van de studie. “De meeste studenten hebben voordat ze op Larenstein komen niet meer gedaan dan het ontwerpen van de achtertuin van een familielid. Ze moeten dus eerst een allround basis krijgen. Wanneer we daarna elke discipline even intensief zouden behandelen, zijn vier jaar niet genoeg.”

AFSTUDEERRICHTINGEN

Bij Ontwerpen zijn studenten voornamelijk bezig met vormgeving. Dit vergt een contextuele manier van werken. “Door de verschillen in ruimtelijke opbouw, vraagt een plein in Roermond om een heel andere invulling dan een soortgelijke locatie in Utrecht. Een bezoeker van het plein kan zeggen of hij het een mooi plein

Kapellenberg in Rozendaal (foto rechts) is het resultaat van een intensieve samenwerking tussen stedenbouwkundigen en (landschaps)architecten. Rode kleurschakeringen in bestrating, muren en woningen bepalen de sfeer in de wijk.

Studenten aan Larenstein maken tijdens hun opleiding al kennis met diverse verhardingsmaterialen in de proeftuin achter hun school.

vindt of niet. Wij verwachten van onze studenten dat ze kunnen benoemen waaróm ze die locatie waarderen.”

De afstudeerrichting Planuitwerking & Realisatie richt zich op het traject na het ontwerpen. Studenten leren het gekozen materiaal te toetsen aan het ontwerp; is de keuze voor deze bestrating en dat meubilair realistisch en kosteneffectief? Want een materiaal dat goedkoop in aanschaf is, kan heel duur zijn in onderhoud. Kijken studenten Ontwerpen en Planuitwerking & Realisatie planmatig naar een ontwerp, afgestudeerden van Beheer & Management redeneren vanuit de zorg voor de bestaande buitenruimte. “De studenten, vaak maatschappelijk zeer betrokken, bekijken of een locatie aansluit op de wensen van de gebruikers en duurzaam te onderhouden is,” vertelt Van den Goorbergh.

VERHARDING

Het gebruik van verhardingsmaterialen is elementair binnen de opleiding. Afgestudeerde studenten komen vaak bij overheidsinstellingen terecht waar ze zeggenschap krijgen over de materiaalkeuze bij een project. Op stedelijk niveau gaat het dan vaak om straatbaksteen wat landschapsinrichters tot grote afnemers van de gebakken klinkers maakt. “Binnen het stedelijk areaal zijn straatbakstenen heel dynamisch in gebruik. Behalve dat ze zeer duurzaam zijn, is ook het gebruik ervan zeer flexibel. Een klinkerweg is makkelijker open te breken dan een asfaltweg. Maar wat voor mij nog het belangrijkste is, is de oppepper die een locatie krijgt door gebruik van klinkers”, stelt Van den Goorbergh.

SIENA

Het summum van de integratie van ontwerp, techniek en beheer vinden Koolen en Van den Goorbergh de Campo in het Italiaanse Siena. Lyrisch zijn ze over de hier uitgedragen kracht van de eenvoud. “De materialisering van dit plein is werkelijk fantastisch. Er ligt een rode, wat langere klinker die niet op elke plaats dezelfde

hardheid heeft. Na een regenbui levert dit een prachtig kleurenpalet op. En door de schelpvorm en het hoogteverschil is er maar één put nodig voor de totale afwatering van het plein; een prachtig voorbeeld van de integratie van vormgeving en techniek.”

Gelukkig heeft ook Nederland projecten die de goedkeuring van het drietal kunnen wegdragen. Van Briemen geeft als voorbeeld Kapellenberg in Rozendaal. Hier zijn enkele sportvelden hergestructureerd tot woonwijk. Stedenbouwkundigen en (landschaps)architecten hebben hierbij integraal samengewerkt om een harmonieus geheel te bereiken. “In de wijk wordt gewerkt met hoogteverschillen; elk sportveld heeft zijn eigen kleuraccent. De kleur van de huizen is overgenomen in de tuinmuren en de bestrating. Hoe hoger je komt, hoe lichter de kleur wordt. Voor mij is dit het schoolvoorbeeld van een interdisciplinair project.” Bekeken door de ogen van beheerder Van den Goorbergh is het Visserijplein in Rotterdam van een hoog inrichtingsniveau. “De verlichting en ander kabelwerk is verwerkt in sculpturen. Door de enorme eenvoud van het plein vraagt het weinig beheer, een uitzondering. Meestal vergt een hoog inrichtingsniveau een grote mate van onderhoud.”

MAATSCHAPPELIJKE WAARDERING

Het vakgebied van de tuin- en landschapsinrichting is voortdurend in beweging. In de loop der jaren zijn tuin- en landschapsinrichters volwaardige gesprekspartners geworden als het aankomt op ruimtelijke inrichting. “Nu we dat zijn, krijgen we ook meer maatschappelijke waardering. Gemeenten blijven geld vrijmaken voor de inrichting van de buitenruimte ondanks dat het economisch slechter gaat. Dat was 15 jaar geleden onvoorstelbaar. Desalniettemin moet we ervoor blijven vechten dat gemeenten bij stedelijke ontwikkeling zich niet alleen laten leiden door kostenplaatjes. Het is de tendens dat gemeenten zich beroepen op kerntaken. Maar een openbare ruimte moet niet alleen schoon, heel en veilig zijn, ook uitstraling is belangrijk”, betoogt Van den Goorbergh.

LITERATUUR

Uitgelezen

Door Michiel Nieuwenhuys

In deze editie van Uitgelezen bespreekt Michiel Nieuwenhuys twee uitgaven, namelijk Tuinsteden en The Vanguard. Het eerste boek is een studie naar het fenomeen tuinsteden in Nederland, Duitsland en Engeland. In The Vanguard biedt Martha Schwartz een nieuwe kijk op het landschapsonwerp door het gebruik van verrassende en soms tegenstrijdig ogende elementen.

Tuinsteden Tussen utopie en realiteit Harm Jan Korthals Altes

De betekenis van de ideeën achter tuinsteden voor de hedendaagse planning, architectuur en bestuursvorm lenen zich voor nader onderzoek. Als socioloog maakt Korthals Altes een methodische studie naar dit fenomeen met kleine uitstapjes naar stedenbouw en architectuur.

De tuinstadgedachte is onlosmakelijk verbonden met de Engelsman Ebenezer Howard. Hij bood perspectief in het kommersiële bestaan van het 19e eeuwse arbeidersproletariaat met een ideaalstad voor gezond wonen. Hij beperkte zich daarbij niet tot de vormgeving in een cirkelvormige ordening van wonen met groen, maar koppelde daaraan een sociale structuur met eigen zeggenschap voor de bewoners.

Wat is hier van terecht gekomen in landen als Duitsland en de eigen bakermat Engeland? Hoe heeft het zich ontwikkeld in Nederland, in de oorsprong maar ook bij de grootschalige woningbouw vóór en na de Tweede Wereldoorlog? Tenslotte komt ook de vraag aan de orde of de ideeën betekenis hebben voor de actuele invulling van de woningbouw en inrichting van de openbare ruimte.

In Engeland blijkt het model in de vormgeving veel navolging te hebben gekregen, maar dan wel door de liberale aanpak van de woningbouw, niet in de bestuursvorm en complete opzet. In Duitsland ontwikkelt de tuinstad zich veel radicaler. Hier worden coöperaties veelal initiatiefnemer en liggen de resultaten in de vorm van satellietsteden veel dichterbij het oer-ideaal.

Voordat Nederland aanbod komt, ontrafelt de auteur het basis-idee in 6 'dimensies' als toetscriteria voor de analyse in ons land. Waar gerept wordt van tuindorpen, mag zelfs

maar van 'tuinwijken' gesproken worden door het grote schaalverschil met Howards ideaal van 5.000 woningen tegenover de slechts honderdtallen of minder in Nederland. Het waren veelal individuele initiatieven van fabrikanten, waar een morele ondertoon en bevoogding zeker niet aan ontbroken heeft. Tegenwoordig zouden we dat een win-win situatie noemen: de bedrijven kregen ijverige arbeiders, de gezinnen in enige mate ruimte en groen.

Overigens is het opvallend dat door Howard over landschap niet wordt gesproken en dat Korthals Altes expliciet weinig aandacht schenkt aan de ruimtelijke opzet en de keuzes en inrichting van de openbare ruimte. Tussen de regels valt te ontdekken dat, in wijken met een sterke sociale samenhang en ook herkenning en waardering in de huidige tijd, de openbare ruimte een belangrijke rol speelt.

Bij grootschalige woningbouwprojecten vanaf de jaren 20 komt ook de tuinstad niet aan bod door de koppeling aan rurale, ornamentale architectuur en eengezinshuizen. Architecten van het Nieuwe Bouwen zetten zich hier tegen af en kozen voor gestapeld wonen in hoogbouwcomplexen en een strenge ordening.

Door de huidige waardering voor tuinwijken lijkt het model waarde te hebben voor de 21e eeuw. De auteur verloochent zijn achtergrond niet door collectief particulier opdrachtgeverschap en zelfbeheer als randvoorwaarde te benoemen om dit succesvol tot stand te brengen.

De realiteit zou wel eens dichterbij kunnen liggen. Economisch past met de huidige mobiliteit en globalisering weliswaar geen autonome stad van 30.00 inwoners, maar in de vormgeving is het model actueler dan ooit. In die zin is de tuinwijk volledig geëmancipeerd, zeker met de populariteit van contextuele en eclecticiistische architectuur. Als ook de aandacht van de openbare ruimte nog gekoesterd wordt, waar de domein-variant maar een schamele uitwerking van is.

The Vanguard Landscapes and Gardens of Martha Schwartz

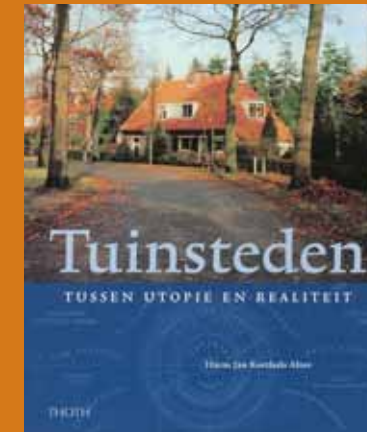
Een fenomeen is deze dochter van een architect die in de leer is geweest bij Louis Kahn, maar zelf eerst koos voor een artistieke textielopleiding. Maar toch valt de appel kennelijk niet ver naast de boom en door het vak van haar echtgenoot en landschapsarchitect Peter Walker, kiest ze ook voor landschapsarchitectuur die haar de vrijere, minder gestructureerde arena bood dan de architectuur.

Zoals Tim Richardson beschrijft in het fraai vormgegeven en rijk geïllustreerde, lijvige boek, scheidt Schwartz "een dramatische klap met haar indruk van het landschapsonwerp door het gebruik van onverwachte, ongebruikelijke en schijnbaar tegenstrijdige elementen in een streng formeel ontwerp." Zij heeft een nieuwe taal ontwikkeld in een professie met een traditie van tuincultuur door een opwindende mix van formalisme, felle kleuren en verrassend materiaalgebruik.

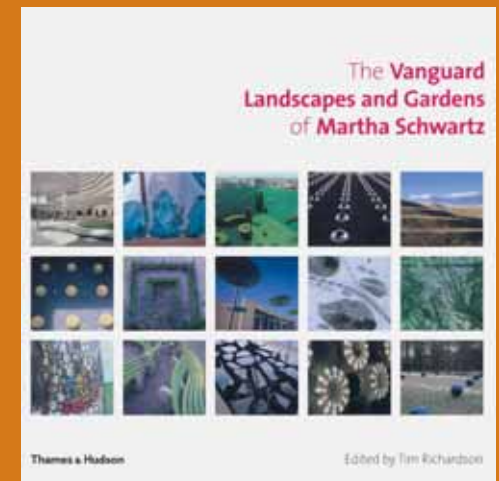
Het zal niet verbazen dat veel strijd geleverd moet worden met opdrachtgevers, maar in haar volharding blijft ze standvastig en wijzigt ontwerpen wel, maar doet geen afbreuk aan de bijzondere uitgangspunten die ze voor iedere opgave kiest.

De extreme keuze die zij aandurfde met materialen - van bagels (koeken), autobanden, kunststoffen, walvissen van natuursteen, boomstronken en hooibalen, tot een leger goud geschilderde kikkers - kan niet los worden gezien van het heldere lijnenpatroon waardoor het iedere keer een betekenis heeft en niet blijft hangen op een willekeur van fantasie.

Natuurlijk kan de vraag gesteld worden of het allemaal wel praktisch is en hoe het zich in de tijd houdt, maar zelf maakt ze onderscheid tussen tijdelijke en permanente

Uitgeverij: THOTH
ISBN-nr. 90-6868-356-x
Auteur: Harm Jan Korthals Altes
240 pagina's

Uitgeverij: Thames & Hudson
ISBN-nr 0-500-51131-4
Samenstelling: Tim Richardson
224 pagina's

ontwerpen en houdt kennelijk rekening met de beheersvorm van de plek. In openbare gebieden overheersen duurzame materialen, terwijl de kwetsbare oplossingen te vinden zijn in privé tuinen of semi-openbare ruimtes.

Er zit humor in dit werk, dat duidelijk de grenzen opzoekt van de landschapsarchitectuur en daar ook overheen gaat, maar nooit de praktische bruikbaarheid uit het oog verliest. Ook voor haarzelf is de ultieme test voor het welslagen van de ontwerpen of de ruimte daadwerkelijk gebruikt wordt. Dat de inrichting van de buitenruimte een sluitpost is, past daar als verzuchting nauwelijks nog bij. Waar hebben we dat meer gehoord?

Het resultaat is een fantastische verzameling buitenruimten: nooit saai, maar in sommige gevallen wel degelijk verstillend en gericht op rust en welhaast devotie en op andere plekken uitbundig en feestelijk als een sprankelende edelsteen in een doffe omgeving.

Het boek is een genot voor het oog, om mijmerend in weg te dromen bij de vaak indrukwekkende fotografie. De teksten zijn bondig geschreven en goed toegankelijk, tussen de tientallen projectbeschrijvingen zijn een drietal eigen teksten van Martha Schwartz opgenomen waarin ze haar missie en achtergronden helder belicht.

Wie heeft de lef in Nederland om haar aan het werk te zetten? Of is onze openbare ruimte zo onderhevig aan verloedering en vandalisme, dat het ons niet gegeven is? We moeten er halsreikend naar uit kijken. ■

Typisch Drentse cultuurhistorische elementen dreigen door ruilverkaveling en bezuinigingen uit het Drentse landschap te verdwijnen. Tonronde klinkerwegen die vervangen worden door asfaltwegen, historische boerderijen waarvan het rieten dak plaatsmaakt voor dakpannen: als geboren en getogen Drentenaar ziet VVD statenlid Arie Fonk dit met lede ogen aan. Om deze ontwikkeling een halt toe te roepen, diende hij vorig jaar november de motie 'Bewaar Drents Erfgoed' in. In Hans Reeskamp, directeur van Grontmij Assen en Olav Reijers, directeur van Drents Plateau, vond hij fervente medestanders van deze visie. Gedrieën maken zij zich hard voor het behoud van de culturele rijkdom van de provincie.

VVD STATENLID FONK STRIJDT VOOR DRENTS CULTUURHISTORISCH ERFGOED

Drentenaren op de barricaden voor klinkerwegen

De Drentse cultuur kenmerkt zich door kleinschaligheid. De eigen identiteit ontleent het aan het samenspel van weidse open ruimten en besloten beekdalen, historische boerderijen, smalle zand- en klinkerwegen en de aanwezigheid van tientallen hunebedden. Tijdens een rondrit langs diverse dorpjes wordt duidelijk hoezeer Fonk, Reeskamp en Reijers de aantasting van het historische Drenthe verfoeien. Elk asfaltweggetje kan steevast op commentaar rekenen. Reeskamp stelt: "Bij de inrichting van de openbare ruimte moet gelet worden op de natuurlijke logica. Het materiaal moet aansluiten op de omgeving. Door de aanleg van steeds meer asfaltwegen verliest Drenthe een stukje van zijn rijkdom en eigen identiteit."

AANGELANDE PLICHT

Tot 1982 was het de taak van het klinkerwegenfonds om de markante in straatbaksteen uitgevoerde wegen in stand te houden. Dit fonds ontstond toen de markten, de oude dorpsgrenzen, overgingen in gemeenten. Voor de oprichting van het fonds was elke boer door de zogenoemde 'aangelande plicht' verplicht het stuk weg dat langs zijn grondgebied voerde, te bestraten.

Na 1982 werd het in stand houden van de wegen voornamelijk een aangelegenheid van de gemeenten. De provincie heeft hierin weinig inbreng, ze heeft hooguit een toetsende taak. En daarmee begonnen volgens het drietal de problemen. "Sluipenderwijs verdween de traditionele Drentse klinkerweg. Klinkers werden afval, dumpspul

Boerderijen met rieten daken en klinkerweggetjes, zoals hier nabij het dorpje Loon, zijn kenmerkend voor het Drentse landschap. Drentenaren gaan deze typische elementen in hun landschap steeds meer waarderen.

waarmee gaten in de weg werden opgevuld. Doordat asfalt in aanleg goedkoper is dan straatbaksteen, verdwenen veel klinkerwegen onder een dikke laag teer of werden compleet geruimd omwille van het geld."

Dat het cultureel erfgoed weer helemaal in de belangstelling staat, heeft te maken met een omslag in het denken over Drenthe bij de inwoners zelf. "Voorheen waren Drentenaren niet trots op hun provincie. Ze zagen het als een achtergebleven gebied. Nu worden elementen die typisch zijn voor het Drentse landschap juist gewaardeerd. De Drentenaren zien in dat ze een bijzondere cultuur binnen Nederland vertegenwoordigen", stelt Fonk. Deze bewustwording is er volgens hem dan ook de oorzaak van dat zijn initiatief een breed draagvlak heeft onder de bevolking.

HET ÉCHTE DRENTHE

Vanaf de A28, de snelweg die Drenthe doorkruist, krijgen bezoekers geen getrouw beeld van het cultureel historisch erfgoed van de provincie. De tocht door het volgens Fonk échte Drenthe begint in Rolde, een dorpje ten oosten van Assen. Op de toegangsweg vanaf de snelweg na, zijn alle straten in dit dorp bestraat met klinkers. Rond de kerk zijn de oudste straatjes te vinden. Smalle klinkerwegen, omzoomd door bomen en met een trottoir van keien. De tijd lijkt hier te hebben stilgestaan. Even verderop op de weg naar Loon wordt dit beeld nog eens versterkt. Aan de weg van oude klinkers staan verspreid enkele historische boerderijen, >

Drents Plateau documenteert alle klinkerwegen in de provincie om de hoeveelheid en waarde van het cultureel erfgoed in kaart te brengen. Uiteindelijk moet dit leiden tot het herstellen van het netwerk van klinkerwegen.

gecontrasteerd door eeuwenoude bomen. Dit is het Drenthe waarvoor Reijers, Reeskamp en Fonk in de bres springen.

DRENTS PLATEAU

De cultuurhistorische ontwikkeling van Drenthe is redelijk goed gedocumenteerd, maar richt zich voornamelijk nog op de gebouwde omgeving. De aandacht voor alledaagse en kleine details die juist onderscheidend zijn voor de provincie, zoals de klinkerwegen, moet nog groeien. Deze elementen

“Als je niet weet wat je hebt, weet je ook niet wat er verdwijnt”

moeten allereerst in kaart worden gebracht. Dit is de taak van Drents Plateau, een organisatie die zich inzet voor het behoud van het provinciale erfgoed. Zij adviseren en ondersteunen bij de uitvoering van het monumentenbeleid. Terwijl we Loon inrijden, legt directeur en kunsthistoricus Reijers uit: “Als je

niet weet wat je hebt, weet je ook niet wat er verdwijnt. Nadat Drents Plateau in beeld heeft gebracht wat Drenthe nog bezit aan beeldbepalende elementen, is het zaak hier vanuit cultuurhistorisch oogpunt een waardering aan toe te kennen. Pas nadat dit allemaal vastgelegd is, hebben we zicht op de hoeveelheid en waarde van ons cultureel erfgoed. Laatste stap is uiteindelijk het herstellen van het netwerk van klinkerwegen.”

Aangekomen in Loon valt de kleine nieuwbouwwijk direct op, maar deze is qua bouw-

stijl zeker niet misplaatst. Zonder de uitstraling van het dorp geweld aan te doen, zijn de woningen geïntegreerd in het eeuwenoude dorpsbeeld.

TAARLOO

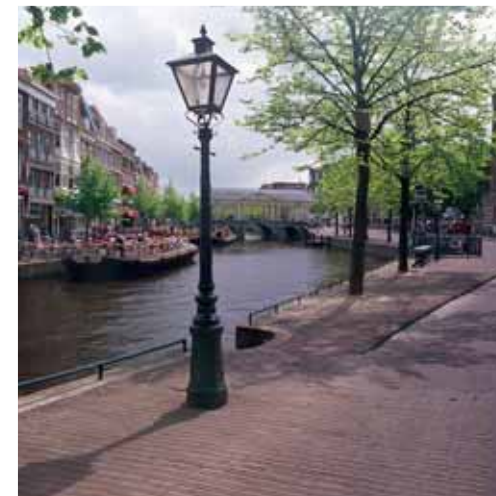
De volgende stop op de route is Taarloo, een dorp dat opgebouwd is in typisch Drentse stijl. De brink, de plaats waar vroeger het gehele openbare leven zich afspeelde, vormt met zijn eikenbomen het hart van Taarloo. Eromheen liggen erven en boerderijen met rieten daken. Dit is het Drentse dorp zoals Fonk het voor ogen heeft, ware het niet dat Taarloo een schoonheidsfoutje heeft. Een van de wegen om de brink is geasfalteerd. Fonks handen jeuken dan ook om het asfalt te verwijderen en er klinkers voor in de plaats te leggen.

Een andere locatie die de heren een doorn in het oog is, is de geasfalteerde weg naar de schaapskooi op de heide bij Balloo. Deze vroegere schapendrift is onderdeel van een fietsroute en uit praktisch oogpunt verhard. Fonk snapt dat dit toeristische, en daarmee ook economische, belang meeweegt in beslissingen bij de inrichting van de openbare ruimte. Hij hoopt echter dat het behoud van het Drents cultuurhistorisch erfgoed geen geldkwesitie wordt. “We moeten in Drenthe ervoor waken dat als gemeenten krap bij kas zitten, het behoud van historische elementen naar de achtergrond verdwijnt. De inventarisatie van Drents Plateau geeft burgers en gemeenten juist argumenten in handen om geld uit te trekken voor het behoud van ons erfgoed. Er wordt heel veel geld uitgegeven aan de promotie van Drenthe, maar bezoekers moeten dan ook wel typisch Drentse elementen kunnen zien.” ■

LEIDS INRICHTINGSPLAN MOET RUIMTELIJKE STRUCTUUR IN STAND HOUDEN EN VERSTERKEN

Onderscheid én samenhang in Leidse binnenstad

Leiden Binnenste Beter; een duidelijke naam voor een helder project. Onder het motto ‘maak gebruik van de kwaliteiten die je hebt’, werkt de Zuid-Hollandse stad aan de verbetering van zijn ruimtelijke structuur. Binnenste Beter is een overkoepelende naam voor diverse projecten voor de openbare ruimte van de binnenstad die hieraan bijdragen. De wens om de historische stad een eenheid te laten vormen, ligt daaraan ten grondslag. Door bestrating en meubilair te relateren aan het karakter en de functie van een straat of plein, wil Leiden onderscheid aanbrengen in zijn binnenstad, maar tegelijkertijd ook samenhang uitdragen. Wethouder ruimtelijke ordening Ron Hillebrand en stedenbouwkundige Hugo Rots vertellen hoe Leiden dit aanpakt.

Daar waar vroeger auto's langs de grachten stonden, is de binnenstad van Leiden nu autoluw. Voetgangers en fietsers maken de dienst uit in het centrum.

Net zoals voor andere Hollandse renaissance- en baroksteden is in Leiden de gebakken klinker bepalend voor het straatbeeld. De universiteitsstad is traditioneel een stad van stegen, grachten en straten en niet van pleinen en groen. Leiden heeft een groot en levendig historisch centrum. Door alle auto's die er voorheen doorheen reden soms zelfs iets te levendig. Daar is door de uitvoering van de nota Buitenruimte Binnenstad verandering in gekomen. Nu maken de voetganger en de fietser de dienst uit in het centrum van Leiden. De automobilist wordt buiten de binnenstad opgevangen. Dit stuitte in het begin bij veel winkeliers op weerstand. Maar nu zijn ook zij ervan overtuigd dat een autovrij winkelgebied de beleving en aantrekkingskracht van Leiden als historische winkelstad versterkt.

EENHEID

De filosofie dat je moet doen waar je goed in bent, vormt de basis voor deze ingreep. Hillebrand legt uit wat hiermee bedoeld wordt: “Qua winkelaanbod kan Leiden niet concurreren met bijvoorbeeld Zoetermeer. Door de binnenstad autoluw te maken, profileren wij ons op een andere manier. Als gevolg van het weren van auto's uit het straatbeeld, ontstaat er een betere relatie tussen gevel en straat. De strikte scheiding tussen het trottoir en de rijloper wordt zoveel mogelijk geweerd om dit beeld te bevorderen. Werd voorheen de stad chaotisch gevonden, tegenwoordig vormt de inrichting van de openbare ruimte een eenheid. Dit maakt de binnenstad aantrekkelijker voor bewoners en toeristen.”

Om die eenheid in de binnenstad te creëren, werd één inrichtingsprincipe ontwikkeld

voor de hele stad, het zogenoemde ‘kamerbrede tapijt’. Gebakken klinkers en Luikse keien in een beperkt aantal verbanden en formaten voeren hierin de boventoon. Maar niet alleen de bestrating wordt aangepast; overtollige borden, banken en andere obstakels worden eveneens rigouzeus geveruimd. Ook de paaltjes tussen de trottoirs en de rijbaan moeten het ontgelden. “De aanwezigheid van deze paaltjes geeft een gevoel van schijnveiligheid. Door ze weg te halen, mengen de verkeersstromen zich waardoor mensen alerter zijn in het verkeer.”

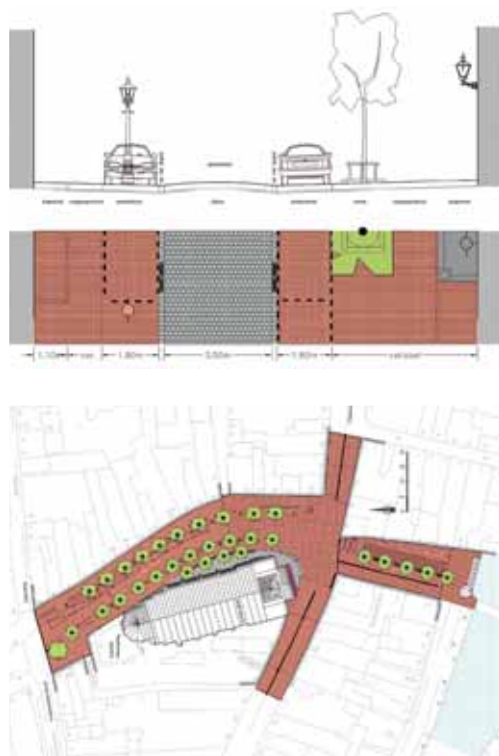
VERSCHEIDENHEID

In het streven naar eenheid en samenhang in de binnenstad is er echter ook ruimte voor differentiatie en accenten. Dit onderscheid komt naar voren in drie karakteristieken: ‘stad aan het water’, ‘rustieke stad’ en ‘actieve stad’. Deze zijn gerelateerd aan de functie van een gebied. Elke karakteristiek wijkt af van het oorspronkelijke ‘kamerbrede tapijt’ en heeft zijn eigen sfeer. Zo zijn de ruimten rondom de Pieterskerk en de Hooglandse Kerk bestempeld tot

“De aanwezigheid van paaltjes geeft een gevoel van schijnveiligheid”

‘rustieke stad’. Hier voeren een combinatie van straatbaksteen, Luikse keien en groen de boventoon. Bij de bestrating is rekening gehouden met de historische lijnen van de gebouwen. Zo is bijvoorbeeld bij de Hooglandse Kerk een deel van de oude fundamenten geaccentueerd door een ➤

Op de bovenste twee schetsen is te zien hoe de bestrating in de 'rustieke stad' is opgezet. De onderste tekening toont het met klinkers bestrate gebied rondom de Hartbrugkerk aan de Lange Mare.

ander kleur klinker en een afwijkend verband. De blauwe stoepen, de historische voorruimten bij woningen, zijn behouden gebleven en benadrukken de entree van de panden. Bewoners mogen zelf in beperkte mate meubilair plaatsen. “We laten dit toe, omdat we de openbare ruimte terug willen geven aan de bewoners”, aldus Rots.

De Haarlemmerstraat en de Breestraat, twee grote winkelstraten die behoren tot de ‘actieve stad’, zijn bestraat met gladde rode klinkers. Volgens Hillebrand achteraf gezien misschien niet zo’n gelukkige keuze. “De klinkers passen niet goed bij het historische karakter van Leiden. Bij de toekomstige herinrichting die nodig is door de aanleg van de Rijn-Gouwe lijn, zal er zeker een ouder ogende klinker voor in de plaats komen.” Toch is het hier niet alleen moderniteit wat de klok slaat. Bij een aantal representatieve monumentale panden en musea gaan de rode klinkers over in oude Waalse varianten. Hiermee wordt een harde overgang tussen vloer en wand voorkomen. Praktisch accent in de trottoirs zijn de gele geribbelde stenen voor visueel gehandicapten.

STRAATMEUBILAIR

Behalve door de bestrating wordt de functie van een gebied ook benadrukt door het straatmeubilair. De traditionele Leidse lantaarn is terug te vinden bij de stad aan het water en de rustieke stad, terwijl de

actieve stad moderne straatverlichting heeft. De fietsbeugels en prullenbakken zijn eveneens strak vormgegeven en door de gehele binnenstad hetzelfde. “We wilden geen Anton Pieck meubilair; Leiden moet geen museum worden. Praktische zaken zoals prullenbakken en containerplaatsen zijn daarom gewoon aanwezig in het straatbeeld.” Dat de keuze voor straatmeubilair ook wel eens verkeerd uit kan pakken, merkte de gemeente toen bleek dat de ontworpen banken iets te modern waren voor een historische stad als Leiden. Deze banken worden dan ook niet meer toegepast.

De herinrichting heeft Leiden tot nu toe 16 miljoen euro gekost. Eind dit jaar worden de laatste straten, stegen en pleinen in de binnenstad aangepakt. Hillebrand en Rots kijken nu al tevreden terug op de uitvoering van Buitenruimte Binnenstad. “Wie vanaf de Breestraat een steegje in loopt, waant zich eeuwen terug in de tijd. Het was voor

“We wilden geen Anton Pieck meubilair; Leiden moet geen museum worden”

ons de uitdaging om deze overgang duidelijk te maken, maar wel de samenhang van de binnenstad te blijven benadrukken. En volgens ons is dat zeker gelukt.” ■

DE BESTE ARGUMENTEN LIGGEN OP STRAAT

Straatbaksteen is een veelzijdig en kwalitatief hoogstaand product dat pleinen, parken en straten, maar ook de particuliere woonomgeving een tijdloos en hoogwaardig karakter geeft. Het is overal toepasbaar, onderhoudsarm, slijtvast en kent een lange levensduur. Bovendien kan het uitstekend gecombineerd worden met andere materialen. Voor informatie zie www.straatbaksteen.com, een informatiebron voor professionele gebruikersgroepen.

STRAATBAKSTEEN, BIJZONDER VOOR BINNEN EN BUITEN